

znanosti i ideologije. Kada se običavalo kazati da znanost nije dogmatska, a religija jest, tada se time ukazivalo na to da znanost i religija nemaju ništa zajedničkoga i da su međusobno odvojene, čak i suprotstavljene. Ali se pokazalo da je i znanost puna “dogmi”. Postoje neke apriorne tvrdnje (“dogme”), ili bolje uvjerenja, na kojima znanstveno istraživanje počiva i koje se nikada iz znanosti neće moći odstraniti. Primjerice, znanosti ne bi moglo biti kada znanstvenici ne bi vjerovali da je svijet uređen (a ne neuređeni kaos), da je spoznaja takvoga svijeta moguća (a ne nemoguća) i sl. Između znanosti i religije postoji više dodirnih stvari nego što se često misli. Ima više modela kojima se opisuje taj odnos. U zadnje vrijeme se u praksi pokazuje da je znanost izgubila ugled zahvaljujući “trgovcima” u znanosti (Ivan Illich) kojima znanost služi samo kao vrsta ideologije (stvaranje krive svijesti o stvarnosti, obmanjivanje, manipuliranje i sl.).

Sve to, i mnoštvo drugih pitanja i spornih stvari u znanosti i okolo nje, pokazuje da vrijedi propitivati znanost s filozofijskoga stajališta (a i svakoga drugog) da se ne bi dogodilo da znanost potpuno preuzme ulogu božanstva (kod nekih se to već dogodilo). Zato ova Kokićeva knjiga može poslužiti kao pomagalo u tom traganju o pitanju što je to znanost.

Stipe Kutleša

Barbara Ćuk (ur.), *Tko su te filozofkinje?: Svezak II*. Zagreb: Fakultet filozofije i religijskih znanosti, 2024.

“Bez filozofkinja povijest filozofije ostaje nepotpuna”, riječi su kojima nas Barbara Ćuk uvodi u svoj rad posvećen usmjerenosti na pitanja koliko u prošlosti ima žena koje su se bavile filozofijom i tko su one. U svim povijesnim razdobljima, pa čak i u nepovoljnim po-

vijesnim okolnostima, postojale su žene koje su postavljale specifično filozofska pitanja, sudjelovale u razmjeni ideja i raspravljale, na racionalan i objektivan način, o temama koje su bile u središtu zanimanja njihovih muških suvremenika. Posljednjih desetljeća izrazito je poraslo zanimanje za žensku filozofiju i doprinos filozofkinja različitim filozofskim disciplinama i kulturi uopće, kako u svijetu tako i u Hrvatskoj. Međutim, u diskursu povijesti filozofije tematika filozofkinja niz godina bila je zanemarena, a opusi mnogih filozofkinja i dalje su gotovo potpuno nepoznati, čak i širem krugu onih koji se bave isključivo filozofijom.

Kao doprinos tomu manje poznatomu, ali nikako ne i manje važnomu, dijelu povijesti filozofije, 2021. godine objavljen je prva u nizu knjiga *Tko su te filozofkinje?* urednice Barbare Ćuk. Godine 2024. kao nastavak toga vrijednoga pothvata objavljen je drugi svezak ponovno u uredništvu iste sveučilišne profesorice. Knjiga je objavljena u izdanju Fakulteta filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Za čitanje knjige nije potrebno prethodno znanje o povijesti filozofije, a sadržava kvalitetne znanstvene priloge koji mogu služiti kao osnova za nova ili daljnja istraživanja. Knjiga je namijenjena široj publici — nastavnicima, učenicima, studentima i široj javnosti, odnosno svim čitateljima — ljubiteljima mudrosti i filozofije.

Autori tekstova su profesori i doktorandi Fakulteta filozofije i religijskih znanosti te stručnjaci iz drugih znanstvenih i obrazovnih institucija, te su pisali o filozofkinji koju su, u skladu sa svojim znanstvenim interesima, sami odabrali.

Na 343 stranice, drugi svezak knjige *Tko su te filozofkinje?* sadržava osam poglavlja, odnosno osam priloga, u kojima su predstavljeni životni put i inspirativan rad osam filozofkinja iz različitih

filozofskih razdoblja i različitih dijelova Europe i SAD–a. Sadržaj knjige koncipiran je kronološki, što pokazuje da su u svim povijesnim razdobljima doista postojale filozofkinje. Svako je poglavlje posvećeno jednoj filozofkinji: *Hipatija iz Aleksandrije: Matematičarka, filozofkinja i simbol*; *Makrina Mlada: Učiteljica o duši*; *Hildegarda iz Bingena: Trilogija Hildegarde iz Bingena — kontekstualizacija i filozofska vrijednost vizionarskih djela*; *Oliva Sabuco de Nantes Barrera: Medicina kao najplodonosnije potrebno umijeće naroda*; *Edith Stein: Misliteljica jedinstvenosti ljudske osobe i afirmacije drugosti drugoga*; *Gertrude Elizabeth Margaret Anscombe: Beskompromisna i nepokolebljiva "gospodica" analitičke filozofije*; *Alice von Hildebrand: Biti žena — skrivena snaga ili privilegij?*; *Linda Zagzebski: Znanje, etika i zajednica*.

Prvi prilog o Hipatiji iz Aleksandrije napisala je Ana Grgić. Hipatija je bila grčka matematičarka i filozofkinja koju su odlikovale njezina mudrost, obrazovanost, odlične predavačke vještine i čvrstina njezinih stavova. U svojem istraživanju Ana Grgić ispituje sadržaj i njezinu atraktivnost, kroz analizu sekundarnih antičkih izvora, budući da primarnih izvora nema. Za tu svrhu prilog donosi i prijevode grčkih izvora na hrvatski jezik.

Drugi prilog o Makrini Mladoj priredili su u suautorstvu Barbara Ćuk i Mikolaj Martinjak. Makrina Mlada bila je antička žena koja je zbog tema o kojima je raspravljala nazvana i ženskim Sokratom. Raspravljala je o ustrojstvu duše, njezinoj besmrtnosti, odnosu s tijelom i uskrnuću tijela povezivanjem biblijske objave i filozofske tradicije. U istraživanju života Makrine Mlade autori koriste dva glavna izvora: spise Život svete Makrine i *O duši i uskrnuću njezina brata Grgura Nisenskoga*, što je pisano u formi dijaloga. Makrina Mlada i njezin brat Grgur iz Nise raspravljaju o

emocijama, usavršavanju duše, kontemplaciji i drugom, pri čemu se vidi nadahnuće iz Platonove filozofije.

Treći prilog o jednoj od najpoznatijih i izuzetno svestranih žena srednjega vijeka Hildegardi iz Bingena napisale su tri autorice: Lucija Bedić, Barbara Ćuk i Antonija Tomašić. Autorice donose detalje o njezinu raznolikom opusu te se usredotočuju na pronalaženje filozofskih elemenata njezine ostavštine, a u prilog tomu ide to da je Hildegarda u Hrvatskoj poprilično popularna i da je o njoj već dosta pisano. Autorice, na posljetku, pronalaze problemske cjeline iz kojih je moguće izdvojiti specifičnosti Hildegardine metafizike, antropologije i etike te smještaju njezine vizije u kontekst kršćanske vizionarske tradicije srednjega vijeka i uspostavljaju interpretativni most između Hildegardinih vizija i platoničke teorije o posrednu načinu izricanja istina.

Damjan Abou Aldan autor je četvrtoga priloga o španjolskoj zagovornici holističke medicinske filozofije Olive Sabuco de Nantes Barrera, koja je u Hrvatskoj gotovo nepoznata. Olivia Sabuco objavila je 1587. godine knjigu *Nueva filosofia da la naturaleza de hombre*, u kojoj je prikazala svoja antropološka razmišljanja i na njima utemeljene medicinske zaključke, te u kojoj pokazuje i dobro poznavanje klasičnih autora poput Demokrita, Platona, Aristotela, Avicene, Tome Akvinskoga i dr. Uz to djelo veže se povijesna rasprava o dvojbenosti autorstva. Autor prilog posvećuje filozofiji medicine i biografiji filozofkinje, prikazuje sadržaj navedenoga djela, ali daje i argumentirane zaključke zašto treba vjerovati da je Olivia Sabuco autorica djela *Nueva filosofia da la naturaleza de hombre*.

Peti prilog govori velikoj i originalnoj misliteljici 20. stoljeća i filozofije personalizma Edith Stein. Autorica ovoga priloga Iris Tićac u prikazu filo-

zofijske misli Edith Stein pokazuje u čemu se sastoji novost njezina shvaćanja osobe i osobnosti te odgovara na pitanje zašto se s pravom govori o originalnom personalizmu. Pri tom pozornost posvećuje upravo onim temama za koje smatramo da predstavljaju novost, a to su shvaćanje uživljavanja i personalnoga individualiteta.

Šesto poglavlje napisao je Andrej Jandrić, a posvetio ga je najvažnijoj i najutjecajnijoj britanskoj filozofkinji druge polovice 20. stoljeća Gertrude Elizabeth Margaret Anscombe. Elizabeth Anscombe bila je učenica Ludwiga Wittgensteina i velika obožavateljica njegova načina filozofiranja. U ovom prilogu autor nam približava njezinu filozofiju kroz analizu pojma namjere, odnosno intencionalnoga djelovanja, što je središnja tema njezina djela *Namjera*.

Dan Đaković u sedmom prilogu ove knjige piše o belgijsko–američkoj filozofkinji 20. i 21. stoljeća Alice von Hildebrand, ženi Dietricha von Hildebranda, poznatoga njemačkoga katoličkoga filozofa i fenomenologa. Manje poznata, ali ne i manje važna, Alice je zaslužna za objavljivanje filozofske i teološke ostavštine svojega muža, istovremeno razvijajući vlastitu filozofsku misao. Autorica je brojnih djela, a u ovom prilogu Dan Đaković približava čitateljima njezino djelo *The Privilege of Being a Woman*, za koje utvrđuje da bi u očima mnogih suvremenika moglo biti i “najkontroverznije djelo njezina opusa”.

Posljednji prilog potpisuje Dalibor Renić i posvećen je najmlađoj i još uvijek živućoj autorici predstavljenoj u ovom svesku, američkoj filozofkinji Lindi Zagzebski. Linda Zagzebski u Hrvatskoj je poznatija po svojem radu u području epistemologije, međutim, prema Daliboru Reniću, njezin je filozofski interes primarno usmjeren prema filozofiji religije. Specifičnost njezina filozofiranja

jest u nastojanju da se filozofija religije, meta–etika i epsitemologija povežu s cjelinom ljudskoga duhovnoga i društvenoga stremljenja. U ovom prilogu predstavljena je vrlinska epistemologija koju Linda Zagzebski razvija i načini na koje ona odgovara na pitanje “što neko vjerovanje kvalificira kao znanje”.

Ono što je urednica Mary Ellen Waithe uspjela napraviti u svoja četiri sveska poznate knjige *A History of Women Philosophy* za sada, u manjem obujmu, uspješno polazi za rukom urednici Barbari Ćuk. Zanimljivim odabirom tema, stručnim pristupom u pisanju svojih priloga i metodičnošću, autori su i ovim sveskom obogatili hrvatsku publiku novim znanjima o ženama koje su obilježile povijest filozofije. Vrijedni znanstveni prilozi koje knjiga sadrži mogu postati izvorom resursa za daljnja istraživanja, na što knjiga i potiče. U nadi da ćemo imati priliku uskoro čitati i o drugim poznatim i onim manje poznatim filozofkinjama u nekom novom svesku knjige *Tko su te filozofkinje?*, ovaj drugi svezak zaslužuje pozornost struke, ali i svih čitatelja zainteresiranih za područje ženske filozofije.

Andreja Križmarić

Berislav Podrug (ur.), *Filozofijsko djelo Gjure Arnolda: Zbornik radova sa znanstvenog skupa Matice hrvatske u povodu 170. obljetnice rođenja Gjure Arnolda*. Sisak: Matica hrvatska Sisak, 2024.

Zbornik radova *Filozofijsko djelo Gjure Arnolda* strukturiran je na sljedeći način: *Predgovor urednika*; Bojan Marotti, *Usporedba Markovićeve i Arnoldova rektorskoga govora*; Daniel Miščin, *Pet metafizičkih ključeva za čitanje “Zadnjih bića” Gjure Arnolda*; Tomislav Škrbić, *Metafizika i umjetnost u mišljenju Gjure Arnolda*; Luka Boršić i Ivana Skuhala Karasman, *Odvajanje*